

**ПРОФЕСОРУ К. РОСТАНЬСЬКОМУ –
75 РОКІВ**

У 2005 р. відомому польському ботаніку, професору Сілезького університету в Катовіце, лауреату премії Польського ботанічного товариства ім. Б. Гриневецького, доктору габлітованому Кшиштофу Ростаньському (Krzysztof Rostański) виповнилося славних 75 років. Ботанічна громадськість знає вченого передусім як неперевершеного знавця щонайскладнішого роду суцвинних рослин — *Oenothera* L., бо саме завдяки його дослідженням різноманітність роду відкрилася новими для науки видами, саме він розробив сучасну систему підроду *Oenothera*.

Наукові інтереси проф. К. Ростаньського надзвичайно широкі — окрім таксономії, якій науковець приділяє найбільше уваги, він цікавиться різними проблемами флористики, у т.ч. синантропізації рослинного покриву та урбанофлор, фітосоціології, охорони природи, гербарної справи, історії науки, до яких долучився власними цікавими й оригінальними розвідками, а також розгорнув велику популяризаторську діяльність. Відомий він і як талановитий викладач, що виховав чимало докторів наук та магістрів, створив міцний науковий колектив на кафедрі ботаніки Сілезького університету, який розвиває актуальний напрямок сучасної флористики — промислову ботаніку. За вдачаю це творча, дуже енергійна, принципова і водночас надзвичайно чуйна і доброзичлива людина.

Народився проф. К. Ростаньський 16 жовтня 1930 р. у Сухедньове, що в Сілезії, у родині вчителів. Розпочав навчання у загальній школі в Новій Слупі, пізніше продовжив його у гімназіях у Кельцах і Бидгощі та ліцеї

© Р.І. БУРДА,
В.В. ПРОТОПОПОВА,
В.К. ТОХТАР,
М.В. ШЕВЕРА, 2005

А. Міцкевича в Катовіце. Для подальших студій обрав відділ біології та наук про землю у відомому університеті ім. М. Коперника в Торуні. Зауважимо, що молодь, яка зазнала у воєнні та перші повоєнні роки труднощів і поневірянь, протиставила родинним і особистим трагедіям запал до знань, наукові пошуки, жваву потребу спілкування між собою та з учителями-наставниками. К. Ростаньський був старостою студентської групи і саме своєму «довічному» старості завдячують однокурсники за зустрічі, які відбуваються і дотепер. Із приємністю і теплотою згадує він свого першого професора Яна Валласа, який викладав курс систематики і морфології рослин, захопив тодішнього студента науковою роботою і рекомендував йому продовжити навчання у Вроцлавському університеті під керівництвом відомого польського ботаніка проф. Станіслава Кульчинського, знаного й в Україні дослідника флори Поділля та Карпат. Тоді ж, у 50-х роках, вчений познайомився з майбутньою дружиною Вандою Ліпінською (Wanda Lipinska), що народилася у Львові, — вірним другом і помічницею на все життя. Тоді вона навчалася на кафедрі екології рослин Вроцлавського університету під керівництвом проф. Стефана Мацко, відомого дослідника рослинного покриву Волині; у Луцьку, у Волинському краєзнавчому музеї, досі зберігається цінний гербарій ученого.

Проф. С. Кульчинський запропонував молодому вченому по закінченні університету роботу на кафедрі ботаніки Вроцлавського університету, де і розпочалася наукова кар'єра К. Ростаньського — він був асистентом (1954—1964) та ад'юнктом (1964—1971), згодом переїздить до Сілезького університету, де обіймає посади ад'юнкта (1971—1973), доцента (1973—1983), професора надзвичайного (1983—1992) та професора звичайного (від 1992), а в 1977—2004 рр. керує кафедрою систематичної ботаніки. З осені минулого року проф. К. Ростаньський вийшов на пенсію, але не залишив улюбленої справи і продовжує впорядковувати гербарій Сілезького університету (KTU), розвитку якого він присвятив десятки років праці та постійної турботи.

Після успішних захистів наукових праць він у 1954 р. отримав ступінь магістра, у 1964 р. — доктора наук природничих, а в 1983 р. — доктора габлітованого.

Після закінчення університету К. Ростаньський з 1955 р. під керівництвом доцента, д-ра габлітованого Аліни Кравецької розпочинає дослідження синантропної флори Вроцлава, але згодом дедалі більше цікавиться систематикою рослин і зосереджується на *Oenothera*, одному з найбільш складних та критичних і на той час найменш вивчених родів, дослідження якого стали темою його кандидатської дисертації. Всебічному вивченню цього роду проф. К. Ростаньський присвятив усе своє життя. Він не обмежувався переглядом гербарію, у т.ч. типових зразків О. Реннера в Йені, В. Дітріха в Дюссельдорфі, Г. Худзіока в Берліні, а відстежував свій об'єкт у природі, збирав серійний матеріал, перевіряв критичні види у культурі, зводячи всі результати в гармонійний філогенетичний комплекс. Видовий склад роду *Oenothera*

він уперше детально і критично опрацював для флори Європи. Результати його досліджень були використані при підготовці матеріалів щодо *Oenothera* для «Флор», «Визначників» та «Конспектів» Великої Британії, Австрії, Данії, Німеччини, Швеції, Угорщини, Норвегії, Чехії та Словаччини, країн Прибалтики, України та ін. Досконалі обробки роду *Oenothera* у співавторстві або особні виконані у таких відомих працях, як «Exkursionflora für die gebiete der DDR und der BRD» (Rothmaller, 1976, 1982, 1986), «Standartliste der Farn und Blütenpflanzen Deutschland» (Wisskircher, Haeupler, 1998) та інших. Його праці висвітлюють складну диференціацію роду в умовах Європи, філогенетичні зв'язки, діагностичні ознаки, що використовуються у розмежуванні таксонів, хорологію тощо. У таксономічному відношенні рід дуже складний, тому й існують різні думки про розмежування його видів. Зараз співіснують дві концепції щодо обсягу роду, які представляють дві школи — американську, погляди якої висвітлені у працях В. Дітріха, П. Рейвена та В. Вагнера, та європейську, котра заснована К. Ростаньським і розвивається його послідовниками. Ця проблема відносно систематики роду *Oenothera* навіть знайшла відображення в останньому виданні «Exkursionflora ...» (Rothmaller, 1986), де поряд з обробкою роду відомого німецького фахівця В. Дітріха, який виділяє 7 видів, представлена також система проф. К. Ростаньського, що включає 46 таксонів. Це унікальний випадок, оскільки у таких зведеннях звичайно наводиться лише одна система таксона.

До речі, про події, що відбувалися під час закордонних відряджень проф. К. Ростаньського, цікаві подробиці, спогади про багатьох дослідників, з якими він спілкувався у різних країнах, із властивим для нього почуттям гумору, а часто й у віршованій формі, він розповідає у статті-спогадах «За новими енотерами по старій Європі».

Докторська дисертація К. Ростаньського присвячена «Таксономії і географічному поширенню видів роду *Valeriana* L. у Польщі та прилеглих територіях СРСР» (1972). За даними автора, рід представлений 6 видами, 5 підвидами та 4 різновидностями, він подає детальну хорологічну характеристику його представників, ключ для визначення видів. Це монографічне опрацювання роду попередньо увійшло до «Flora Polska» (1967), для якої, окрім цього таксона, вчений опрацював роди *Echium* L., *Cynoglossum* L., *Omphalodes* Mill. (1963), родину *Valerianaceae* (1967), роди *Solidago* L., *Aster* L., *Bellidiastrum* Cass., *Lynosyris* Cass., *Galatella* Cass., *Echinops* L. (1971), порядок *Euphorbiales* (1992).

Незважаючи на велику завантаженість науковою та педагогічною роботою проф. К. Ростаньський завжди знаходить час для науково-організаційної діяльності. Він є членом Польського ботанічного товариства, Польського біометричного товариства, Міжнародної асоціації таксономістів рослин (IAPT), багатьох комітетів і комісій (наприклад, Державної Ради з охорони природи, Воєводської комісії охорони природи), редакційних колегій монографій та журналів («Flora Polska», «Archiwum ochrony przyrody», «Wiadomości Botaniczne», «Acta Biologica Silesiaca», «Natura Silesiae Superioris»), вчених та

К. Ростанський, В. Протопопова, В. Ростанська, М. Шевера.
Київ, Києво-Печерська Лавра (2004)

K. Rostanski, V. Protopopova, W. Rostanska, M. Shevera.
Kyiv, Kyiv-Pechersk Lavra (2004)

спеціалізованих рад тощо. Водночас К. Ростанський продовжує вивчати архіви та публікує дуже цікаві результати власних досліджень з історії науки про визнаних польських та закордонних науковців. У цьому йому допомагає великий життєвий досвід, особисті зв'язки з багатьма відомими вченими, широке коло спілкування з науковою спільнотою.

Проф. К. Ростанський блискучий лектор. Його яскраві та емоційні доповіді на численних наукових форумах та у студентських аудиторіях, жваві дискусії завжди привертають увагу до проблем, якими він займається, спонукають до роздумів, збуджують наукову думку, знаходять послідовників. Доля подарувала авторам цього повідомлення розкіш тривалого, починаючи з 1992 р., спілкування з непересічною людиною — проф. К. Ростанським. У студентській аудиторії, на міжнародному форумі у Ягеллонському університеті в Кракові, за стереоскопічною лупою перед гербарним аркушем чи за «ботанічним чаєм» — він завжди цікавий, ширший і гречний, емоційний, стриманий і гарний. Проте найяскравіше його справді дитяча допитливість розкривається під час польових пошуків, бо К. Ростанському притаманні рідкісні риси: вражаюча здатність дивуватися і захоплюватися незбагненою красою і різноманітністю рослинного світу, вміння швидко і чітко формулювати головне проміж другорядного і ... невтомно працювати, випромінюючи задоволення, радість, доброту. Мабуть, саме так виглядає щаслива людина, бо ці професорські риси невідворотно заразливі — двоє з нас вивчають дивні морфолого-еколого-географічні перетворення *Oenothera* в екосистемах України уже упродовж 10 років і на цій підставі мають спільні з ним публікації.

За вагомих наукових та освітніх доробок, активну популяризаторську діяльність учений удостоєний державних відзнак Польщі, освітянських та наукових нагород, зокрема, Золотого Хреста за заслуги (1975), Кавалерсь-

кого хреста ООР (1985), Золотої відзнаки за заслуги з охорони середовища та водного господарства (1989), медалі ім. Б. Гриневецького Польського ботанічного товариства (1998) та ін.

К. Ростанський часто подорожує — і не тільки у справах наукових, а й з родиною. З дружиною вони щорічно виїжджають на кількадевні екскурсії, під час яких знайомляться з різноманітною природою, історичними та культурними пам'ятками. Він об'їздив Європу від Іспанії до Нижнього Дону, від Швеції до Італії. Повертаючись з далеких мандрів, привозить часом несподівані, дивні свідчення тісного зв'язку «ботанік—рослина». Найцікавіші епізоди їх мандрівок країнами старої Європи зафіксовані на численних унікальних фотографіях, слайдах, кінострічках, які зберігаються у персональному архіві. Наприклад, у Донецьку К. Ростанський фотографував єдині у світі монокультури ковили української під час рясного цвітіння, вкриті бузком терикони, як і рідкісні в культурі протейні — в оранжереях тамтешнього Ботанічного саду. Він не переставав дивуватися вмінню і невтомності людських рук, що відроджують і прикрашають сплюндровану тією ж такою людиною Землю. Вчений, палко закоханий у красу та безмежність українських степів, неодноразово відвідував заповідник «Хомутовський степ» і вважає його справжнім раєм. Яскравий приклад подальшої долі привезених з мандрів скарбів — невеличкий посібник із систематики рослин для першокурсників (К. Rostański. Wykłady z Botaniki Systematycznej. — Wydawn. Uniw. Śląskiego, Katowice, 1998. — 106 s.). Як ілюстрації до розділу з історії рослинних систем поряд з портретом видатного натураліста К. Ліннея подано оригінальні авторські знімки — погруддя вченого з музею в Осло, його садиба у Гаммарбі під Упсалою, пам'ятник у Ботанічному саду Стокгольма. Трохи позаздримо польським студентам, бо де дотепер такі або подібні знімки побачить пересічний український першокурсник?

Вчений захоплюється філателією та нумізматиною, його власні колекції становлять неабияку цінність. Він колекціонує також вироби з рослинного матеріалу, кулінарні і косметичні рецепти, легенди і міфи, що стосуються рослин.

Проф. К. Ростанський — давній друг України: вперше приїхав до Києва у 1970 р. для роботи в Гербарії Інституту ботаніки НАН України (КИ) і відтоді має дружні стосунки і постійні контакти з українськими ботаніками — обмін листами, науковими працями, участь у конференціях, спільні експедиції тощо. Новий етап зв'язків вченого з Україною датується 1995 р., коли між кафедрою ботаніки Сілезького університету, якою керував проф. К. Ростанський, та Донецьким ботанічним садом НАН України був підписаний договір про наукову співпрацю у галузі синантропної ботаніки та дослідження роду *Oenothera*. Її результатом стали публікації з флори антропогенних еко-топів різних регіонів Європи (Tokhtar, Kharkhota, Rostański A., Wittig, 2003), а також про видовий склад роду *Oenothera* в Україні (Ростанські, Тохтар, Шевера, 1995; 1997; Rostański K., Rostański A., Shevera, Tokhtar, 2004).

У святкові для ювіляра дні в його привітній оселі, що на вул. Котларжа в м. Катовіце, зібралася велика родина вченого — його люб'язна, турботлива дружина, гордість подружжя — три сини (старший — Тадеуш — історик, директор ліцею, ботанік Адам та архітектор зеленого будівництва Кшиштоф-молодший — успішно продовжують справу батька), онуки, рідні та друзі, колеги й учні. І разом із привітаннями лунало популярне польське побажання «Sto lat, sto lat, niech żyje, żyje nam ...!»

Ми присяднуємося до нього, сердечно і гречно вітаємо професора Кшиштофа Ростаньського зі славним ювілеєм та бажаємо йому міцного здоров'я, творчої наснаги і всіляких благ на многая літа, на тихих водах, на ясних зорях.

*Р.І. БУРДА, В.В. ПРОТОПОПОВА,
В.К. ТОХТАР, М.В. ШЕВЕРА*